

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СЕРБИН РУСЛАН АНДРІЙОВИЧ

УДК 351 (477): 364-3-787.26

**ПУБЛІЧНО-ПРАВОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
КУЗЬМЕНКО Оксана Володимирівна,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри адміністративного права
і процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
НИЖНИК Ніна Романівна,
Університет Державної фіскальної
служби України, професор кафедри теорії
права та держави;

доктор юридичних наук, професор
КОЛПАКОВ Валерій Костянтинович,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри адміністративного
та господарського права;

доктор юридичних наук, професор
БЕЗПАЛОВА Ольга Ігорівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
адміністративної діяльності ОВС.

Захист відбудеться 24 травня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий 22 квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Загострення соціальних проблем у світі є підґрунтям усвідомлення населенням власних потреб, поштовхом для активізації запитів на соціальні послуги. Задоволення таких потреб стало можливим через розповсюдження соціальної благодійності, яку на добровільних засадах надають доброчинні фонди, неурядові організації та приватні особи.

В історії України благодійництво і меценатство відіграло важливу роль у розвитку науки, освіти, культури, у підтриманні соціально незахищених верств населення та окремих знедолених людей. Літописні джерела згадують князів Київської Русі, які за свої кошти будували храми і відкривали при них школи. Їх справу продовжили наступники – гетьмани та козацька старшина, а згодом – промислові магнати та фінансисти. Особливої значущості для нашої держави ця сфера життєдіяльності суспільства набула в останні роки у зв'язку з подіями, що відбуваються на Сході й Півдні України, та зі значним збільшенням чисельності осіб, які потребують різноманітної допомоги (вимушені переселенці, мешканці окупованих територій, учасники бойових дій, особи з інвалідністю та інші). У результаті цього наша держава за індексом благодійності протягом останніх п'яти років піднялася із 151 місця серед держав світу (2010 р.) на 103 (2014 р.). Під час проведеного опитування з'ясовано, що на сьогодні благодійністю в тих чи інших формах займається понад 70 % українського населення.

За таких умов відбувається розвиток засад та безпосередньо процесу здійснення правовідносин у сфері благодійництва. Зазначене стосується й законодавчої регламентації механізму здійснення благодійної діяльності (у 2013 р. набрав чинності Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»), визначення правового статусу суб'єктів публічного адміністрування у сфері благодійництва (Міністерство соціальної політики України на законодавчому рівні визначено основним центральним органом виконавчої влади в реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності), збільшення кількості благодійників (протягом 2014–2015 рр. кількість благодійних організацій збільшилася з 10 до 15 тис.).

Водночас на результативність благодійництва впливають недосконалість відповідної державної політики, насамперед через незацікавленість самих суб'єктів її формування, недоліки та суперечності в нормах і положеннях національного законодавства, яким регламентується здійснення благодійництва, складність порядків

застосування засобів адміністрування відповідних правовідносин, відсутність дієвих механізмів координування, контролю та моніторингу за благодійництвом і взаємодії його суб'єктів під час формування, прийняття та реалізації законодавчих, фінансових і політичних рішень, що мають або можуть мати вплив на здійснення благодійництва, а також недостатній рівень дослідження як із наукової, так і з практичної позицій кращого міжнародного досвіду зі здійснення благодійної діяльності та ймовірних перспектив його використання.

Крім того, серед негативних чинників розвитку благодійництва можна виокремити відсутність загальносуспільного інтересу до проблем благодійництва, заполітизованість діяльності благодійних організацій, штучне обмеження сфер та форм здійснення благодійної діяльності, неналежний рівень поінформованості благодійників, бенефіціарів та інших суб'єктів за тематикою благодійництва, інколи шахрайське нецільове освоєння благодійної допомоги, недовіра суспільства до благодійників, а благодійників – до державних інституцій та бенефіціарів, фінансово-економічну кризу в Україні та ін.

За таких умов виникає потреба в комплексному дослідженні генезису становлення та розвитку, змісту й особливостей благодійної діяльності, характеристик функціонування благодійних організацій, засобів механізму адміністративно-правового регулювання благодійництва та суб'єктів його здійснення, а також у розробленні пропозицій і рекомендацій стосовно удосконалення державної політики в досліджуваній сфері та практики її реалізації.

Загальнотеоретичні аспекти діяльності органів виконавчої влади у сфері благодійництва розкрито в дослідженнях учених-адміністративістів: В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, О. А. Александрова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, І. Л. Бородіна, В. М. Гаращука, З. С. Гладуна, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, Т. О. Гуржія, С. Ф. Денисюка, О. В. Джафарової, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Ю. В. Ковбасюка, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, І. Ф. Коржа, Т. О. Коломосьць, О. Д. Крупчана, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янця, А. Ф. Мельника, О. І. Миколенка, С. О. Мосьондза, О. М. Музичука, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенського, О. І. Остапенка, Г. О. Пономаренко, О. Ю. Синявської, С. М. Тимченка, В. О. Шамрая, Ю. С. Шемшученка та ін.

Теоретичний матеріал ґрунтується на напрацюваннях Л. В. Авраменка, О. В. Зайчука, В. В. Копейчикова, Т. М. Кравцової, К. Б. Левченко, М. В. Лошицького, Н. М. Оніщенко, М. М. Пацери, О. В. Петришина, В. Ф. Погорілка, О. Ф. Скакун, О. Ф. Фрицького, М. В. Цвіка та ін.

Деякі питання розвитку публічно-правових основ благодійництва досліджували у своїх працях О. І. Беспалова, В. В. Борщев, Н. І. Блажко, К. А. Вовк, Т. Г. Гордєєва, Є. Є. Додіна, І. О. Завидняк, О. О. Кожушко, Х. Б. Коновейчук, А. В. Кутелева, О. Ю. Літвіна, І. В. Литвин, О. В. Марченко, Л. П. Оробець, О. С. Резнік, К. В. Семікіна, О. О. Стрельнікова, Ф. Я. Ступак, І. В. Тимошенко, Л. Ю. Хобта, В. О. Чепурнова, О. В. Чернявська та ін.

Хоча напрацювання зазначених науковців і становлять значний базис для теоретичних і практичних досліджень, проте в контексті благодійництва вони є досить обмеженими і такими, що потребують подальшого поглибленого аналізу, а питання публічного адміністрування благодійництва в нашій державі залишаються недостатньо опрацьованими у наукових працях з адміністративного права.

Отже, недостатній рівень наукового дослідження благодійництва крізь призму адміністративного права, недосконалість механізму публічного адміністрування благодійництва, а також постійний розвиток правовідносин у сфері благодійної діяльності зумовили вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до указів Президента України «Про Стратегію сталого розвитку України 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015, «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24 березня 2012 р. № 212/2012; Пріоритетів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених Постановою Президії Національної академії наук України 24 вересня 2010 р. № 294; наказу МВС України «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років» від 16 березня 2015 р. № 275; Постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 30 вересня 2014 р., протокол № 19.

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу національного та міжнародного законодавства і практики його реалізації визначити сутність, зміст й особливості публічного адміністрування благодійництва в Україні, а також виробити концептуальні засади щодо вдосконалення зазначеної сфери регулювання і підвищення ефективності її практичної реалізації.

Для досягнення обраної мети поставлено такі *задачі*:

– обґрунтувати необхідність комплексного дослідження публічно-правового адміністрування благодійництва в його історичній градації, нинішньому законодавчому й правовому вимірах в українському адміністративному праві;

– розкрити сутність, ознаки та систему благодійництва;

– довести, що благодійництво є комплексним правовим інститутом адміністративного права;

– виокремити основні напрями благодійництва;

– розкрити поняття, форми та детермінантні ознаки благодійної діяльності;

– з'ясувати особливості природи, змісту прав та обов'язків благодійних організацій;

– визначити адміністративно-правовий статус засновників та учасників благодійних організацій;

– розкрити зміст поняття органу управління благодійної організації та сформулювати загальні й спеціальні характеристики відповідних органів;

– встановити сутність та види засобів публічно-правового адміністрування благодійницької діяльності;

– визначити особливості контролю та нагляду за благодійною діяльністю;

– теоретично обґрунтувати комплексний підхід до вирішення актуальних правових, організаційних та інших проблем функціонування інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства, яким урегульовано благодійну діяльність;

– запропонувати напрями використання в Україні міжнародного досвіду публічного адміністрування благодійництва;

– виокремити особливості адміністративно-правової взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва і розробити на цій основі пропозиції щодо підвищення її ефективності;

– розробити комплекс заходів, спрямованих на удосконалення благодійництва в Україні;

– виробити конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення норм і положень національного законодавства, яким регулюється інститут благодійництва.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері благодійництва.

Предмет дослідження – публічно-правове адміністрування благодійництва в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є різні наукові методи, що використовувалися одночасно з

метою забезпечення достовірності знань, вирішення поставленої мети та задач й обґрунтованості зроблених висновків та рекомендацій, зокрема: *діалектичний* – для дослідження теоретичних і нормативних положень щодо публічно-правового адміністрування благодійництва в Україні (розділи 1–5); *класифікації та групування* – для виокремлення класифікації форм благодійної діяльності (підрозділ 2.3), видів благодійних організацій (підрозділ 3.2), прав та обов'язків благодійних організацій (підрозділ 3.5), засобів публічного адміністрування благодійництва (підрозділ 4.1), напрямів удосконалення благодійництва в Україні (підрозділ 5.2); *історико-правовий* – з метою дослідження генезису становлення та розвитку інституту благодійництва (підрозділ 1.2); *структурно-функціональний* – для дослідження особливостей діяльності благодійних організацій (підрозділ 3.1), взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва (підрозділ 5.3); *порівняльно-правовий* – для порівняння видів благодійної діяльності в Україні та в іноземних державах (підрозділ 1.3); *структурно-логічний, статистичний та документального аналізу* – для аналізу благодійних організацій як суб'єктів реалізації благодійництва (підрозділи 3.1, 3.2, 3.5); *моделювання* – для вироблення пропозицій стосовно вдосконалення національної законодавчої бази, яка є основою публічного адміністрування благодійництва в Україні (у всіх розділах); *соціологічний* – при здійсненні анкетування громадян та аналізі його результатів (підрозділи 1.3, 3.2, 3.3); *статистичний* – для проведення аналізу та узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дисертаційного дослідження (підрозділи 1.1, 1.3).

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані Міністерства соціальної політики України за 2012–2015 рр.; узагальнення практичної діяльності десяти благодійних організацій (благодійні фонди, благодійні товариства); зведені дані опитувань 420 громадян України та 40 іноземних громадян та осіб без громадянства щодо здійснення ними благодійної діяльності й надання їм благодійної допомоги; правова публіцистика, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм характером і змістом дисертація є однією з перших в Україні праць, яка присвячена комплексному та системному дослідженню питання публічного адміністрування благодійництва в Україні. Конкретний внесок дисертанта в наукове розроблення проблем публічного адміністрування благодійництва в Україні полягає в обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи

наукової новизни й мають теоретичне та практичне застосування, зокрема:

вперше:

– сформульовано та охарактеризовано періоди виникнення, становлення й розвитку благодійництва: «стародавньо-дохристиянський»; «античний»; «християнський», який включає в себе два етапи: князівський та релігійно-опікунський; «європейського меценатства»; «імперсько-освітнянський»; «радянської доби України» та період «української державності», виокремлено їх ознаки;

– визначено співвідношення благодійності з такими спорідненими явищами, як: добродійність, філантропія, меценатство, спонсорство;

– доведено, що благодійництво є комплексним правовим інститутом адміністративного права, під яким розуміється впорядкована правова єдність, що складається з органічного комплексу відносин, спрямованих на добровільну, безкорисну моральну, матеріальну та організаційну допомогу нужденним;

– наведено дефініції таких понять: «благодійництво», «форма благодійної діяльності», «засновник благодійної організації», «учасник благодійної організації», «засоби публічного адміністрування благодійної діяльності», «реєстрація благодійних організацій», «контроль за благодійною діяльністю», «нагляд за благодійною діяльністю», «відповідальність за порушення законодавства, яким урегульовано благодійну діяльність», «досвід у сфері благодійництва», «взаємодія публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва»;

– науково аргументовано необхідність прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку благодійних організацій» (запропоновано проєкт цього нормативно-правового акта);

– науково підтверджено доцільність внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Бюджетного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Регламенту Верховної Ради України, Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 18 липня 2007 р. № 950, наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій» від 24 січня 2013 р. № 37 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 14 lyotogo 2013 r. za № 267/22799);

удосконалено:

– поняття «благодійність», «благодійна діяльність», «суб'єкт благодійної діяльності», «об'єкт благодійної діяльності», «мета благодійної діяльності», «гуманітарна діяльність», «меценатська діяльність», «волонтерська діяльність», «донорська діяльність», «філантропічна діяльність», «миротворча діяльність», «благодійна організація», «класифікація благодійних організацій», «засновник юридичної особи», «учасник юридичної особи», «механізм управління», «права благодійних організацій», «обов'язок благодійної організації», «засоби публічного адміністрування»;

– систему засобів публічно-правового адміністрування благодійницької діяльності;

– положення щодо класифікації благодійних організацій, принципів, яких дотримуються органи управління благодійних організацій під час здійснення покладених на них повноважень, видів засобів публічного адміністрування благодійницької діяльності, ознак контролю, форм взаємодії суб'єктів благодійництва та публічної адміністрації;

– розподіл форм благодійної діяльності на: волонтерську, гуманітарну, донорську, меценатську, філантропічну, миротворчу та альтруїзм;

– бачення правових санкцій за вчинення правопорушень у сфері благодійної діяльності;

дістали подальшого розвитку:

– класифікація засобів публічно-правового адміністрування благодійницької діяльності;

– ознаки благодійних організацій та функції їх діяльності;

– в контексті предмету дослідження положення стосовно співвідношення понять «мета» й «ціль» та зроблено висновок щодо їх синонімічності; «контроль» і «нагляд» та доведено їх різноплановість; «класифікація» і «сортування» та зроблено висновок стосовно їх нетотожності; «засновник юридичної особи» й «учасник юридичної особи» та доведено їх асинонімічність;

– положення щодо ознак благодійних організацій, принципів, функцій, сфер та мети їх діяльності, складових управлінського процесу, ознак управління та правових засобів;

– положення щодо проблем зі здійснення благодійництва, факторів, які негативно впливають на рівень взаємодії суб'єктів благодійництва та публічної адміністрації;

– можливість упровадження в українську практику міжнародних заходів публічного адміністрування благодійництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються у:

– *нормотворчій діяльності* – надано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства, зокрема до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності від 18 березня 2016 р.); до Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт» від 17 серпня 1998 р. № 1295 та «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування» від 4 серпня 2000 р. № 1222 (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 15 жовтня 2015 р. № 26/631–1–15);

– *науковій діяльності* Науково-дослідного інституту публічного права (акт впровадження від 15 жовтня 2015 р.) та Ужгородського національного університету (акт впровадження від 1 березня 2016 р.);

– *практичній діяльності* Міністерства соціальної політики України (акт впровадження від 23 лютого 2016 р.), Київського окружного адміністративного суду (акт впровадження від 25 січня 2016 р.), Апеляційного суду Київської області (акт впровадження від 22 грудня 2015 р.), Апеляційного суду Чернівецької області (акт впровадження від 28 жовтня 2015 р.);

– *навчальному процесі* – для підготовки навчально-методичних матеріалів і викладання таких навчально-юридичних дисциплін, як «Адміністративний процес», «Адміністративне право», «Адміністративно-деліктне право», «Адміністративно-деліктний процес», «Актуальні проблеми адміністративного права» у Національній академії внутрішніх справ (акт впровадження від 15 жовтня 2015 р.); у Харківському національному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 15 січня 2016 р.); у Національній академії прокуратури України (акт впровадження від 25 січня 2016 р.); у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (акт впровадження від 18 червня 2015 р.); у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 3 листопада 2015 р.); для розроблення освітніх програм підвищення кваліфікації для спеціалістів органів державної

влади в Державному навчальному закладу післядипломної освіти «Навчально-методичному центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму» (акт впровадження від 3 червня 2015 р.); в Ужгородському національному університеті (акт впровадження від 1 березня 2016 р.).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях та круглих столах: «Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ» (Київ, 14 травня 2014 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 26 березня 2015 р.); «Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи» (Київ, 26 березня 2015 р.); «Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти» (Київ, 23 квітня 2015 р.); «Актуальні питання виявлення, досудового розслідування та запобігання корупційним правопорушенням» (Дніпропетровськ, 24 квітня 2015 р.); «Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права» (Київ, 30 квітня 2015 р.); «Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ» (Київ, 14 травня 2015 р.); «Актуальні правові питання сьогодення в умовах євроінтеграції України» (Київ, 15 травня 2015 р.); «Integrarea Republicii Moldova i Ucrainei în UE : Aspectul juridic», conferință internațională tiinifico-practică (Chiinău, 6–7 noiembrie 2015); «Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (Київ, 18–19 червня 2015 р.); «Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» (Київ, 24 червня 2015 р.), «Наукові дослідження сучасного законодавства України – прогрес юридичної науки ХХІ століття» (Київ, 25–26 червня 2015 р.), «Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України» (Київ, 23–24 липня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в монографії, 20 наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, 5 статтях, надрукованих у наукових виданнях інших держав, а також у 13 тезах доповідей науково-практичних конференцій та круглих столів.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, що включають у себе 18 підрозділів, висновків, 18 додатків на 44 сторінках та списку використаних джерел (542 найменування на 53 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 433 сторінки,

обсяг основного тексту – 369 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості щодо їх апробації і впровадження, а також характеристику публікацій та структури роботи.

Розділ 1 «Благодійництво як об'єкт адміністративно-правового дослідження» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Методологія дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні»* вмотивовано, що методологія є філософським вченням про методи пізнання та практику, або перетворення дійсності. Методологія покликана виконувати дві основні функції: отримання нового знання та подання цього знання у вигляді понять, критеріїв, законів, теорій, гіпотез та організація використання нових знань у практичній діяльності. При дослідженні публічно-правового адміністрування благодійництва автор використовував метод руху думки від загальних уявлень до приватних, тобто йшов від загальнофілософської методології до емпіричного рівня дослідження. В результаті чого дисертантом встановлено, що на сьогодні гострою та актуальною є потреба у активізації структурного усвідомлення та розроблення благодійництва як інституту адміністративного права.

В результаті чого аргументовано, що методологія дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні – це фундаментальне поєднання особливих способів, методів і технік, за допомогою яких здійснюється надання благодійної допомоги відповідним суб'єктам в адміністративно-правових відносинах.

У підрозділі 1.2 *«Генезис становлення та розвитку інституту благодійництва»* здійснено історично-правове дослідження розвитку благодійництва в Україні. Констатовано, що становлення зазначеного інституту умовно можна поділити на сім історичних періодів, а саме: «стародавньо-дохристиянський» період (поява людства до 3 тис. років до Різдва Христового); «античний» період благодійництва (від 3 тис. років до Різдва Христового – 576 рік (зруйнування Риму); «християнський» період (X – XV ст.), який включає в себе князівський (800 – 1200 pp.) та релігійно-опікунський (1200 – 1400 pp.) етапи; період «європейського меценатства» (XV ст. – XVII ст.); «імперсько-освітянський» період (XVIII – початок XX ст.); період «радянської

доби України» (початок ХХ ст. – початок ХХІ ст.) та «української державності» (початок ХХІ ст. – донині). Виокремлено характерні ознаки виникнення та законодавчого розвитку благодійництва в зазначені періоди.

У підрозділі 1.3 «Еволюція теоретичних підходів до сутності детермінанти «благодійництво»» досліджено науково-теоретичні погляди щодо формування детермінанти «благодійництво», у результаті чого встановлено, що добродійність – це специфічна форма соціальної підтримки з боку громадян та юридичних осіб, що базується на безкорисливому та безоплатному наданні допомоги нужденним, безкорисливому виконанні робіт, наданні послуг чи іншого виду підтримки без отримання соціальних та матеріальних суб'єктивних здобутків за виконану діяльність. Благодійність визначено як добровільне, несистемне, безкорисливе сприяння, спрямоване на поліпшення соціального стану осіб, які потребують цього, та розв'язання проблем соціально-культурної сфери суспільства загалом. Філантропія – це цілеспрямована, мотивована допомога, яка ґрунтується на підтриманні загальнолюдських цінностей та людинолюбстві, що надається безкорисливо, у формі безособової допомоги, шляхом підтримання духовного та культурного життя суспільства й заступництва за незаможних і нужденних. Доведено, що меценатство – це недержавна соціальна діяльність, яка виявляється в безкорисливій допомозі та заступництві, що полягає в підтриманні розвитку соціально-культурної сфери через надання допомоги з метою досягнення вищих інтелектуальних, культурних, етичних цінностей суспільного значення, творчим працівникам та їх органам, з боку тих, хто володіє такими можливостями. Волонтерству як формі благодійництва притаманні добровільність, усвідомленість, організованість, суспільно корисне застосування знань, умінь та навичок суб'єктів у вільний від основної зайнятості час, яка не передбачає фінансової винагороди та спрямована на поліпшення стану нужденних, тоді як ознакою спонсорства є комерційна заінтересованість фізичних та юридичних осіб, яка реалізується шляхом фінансової підтримки, сприяння кому-, чому-небудь з метою популяризації свого імені (назви) чи реклами торгової марки, формування позитивного іміджу комерційної організації для створення сприятливої громадської думки, а також отримання прибутку. Наголошено, що відмітною рисою, яка відрізняє спонсорство від благодійності, є наявність взаємної вигоди.

Доведено, що добродійність, меценатство та філантропія є специфічними формами благодійництва як соціального явища в

суспільстві, що об'єктивно викликає дискусії серед учених і неоднозначні оцінки практиків.

У підрозділі 1.4 «Основні напрями благодійництва» на основі дослідження сутності та специфіки здійснення цієї діяльності в Україні сформульовано такі основні напрями благодійництва: поліпшення матеріального становища набувачів благодійної допомоги, сприяння соціальній реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, інших осіб, які потребують піклування; надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, військових дій, антитерористичних операцій, надзвичайних ситуацій, нещасних випадків; надання допомоги біженцям, особам, які потребують додаткового або тимчасового захисту та внутрішньо переміщеним особам (внутрішньо переміщеним особам із зони АТО та з Автономної Республіки Крим); сприяння розвитку науки, освіти, культури та реалізації науково-освітніх програм, а також програм національно-культурного розвитку та сприяння охороні й збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання; сприяння розвитку охорони здоров'я, масової фізичної культури, спорту і туризму, пропагування здорового способу життя, а також сприяння захисту материнства й дитинства.

З огляду на зазначене, аргументується необхідність доповнення Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» окремою статтею «Основні напрями благодійництва».

Розділ 2 «Реалізація благодійництва у сучасному суспільстві» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Благодійна діяльність як спосіб реалізації благодійництва» доведено, що благодійна діяльність є особливим видом соціальної діяльності (безкорисної та добровільної) у формі психологічної та фізичної активності благодійника, спрямованої на надання благодійної допомоги у виді матеріальної, організаційної та іншої підтримки, а також у виді соціальних послуг з метою покращення добробуту суспільства загалом та окремо взятого нужденного зокрема. Виокремлено ознаки благодійної діяльності, якими є: 1) особливий вид соціальної діяльності; 2) відносини, що виникають між благодійниками, благодійними організаціями та набувачами благодійної допомоги; 3) відносини, що виникають унаслідок збирання й використання благодійних коштів, надання

матеріальної, організаційної та іншої підтримки, а також соціальних послуг.

Доведено, що суб'єктом благодійної діяльності є фізична чи юридична особа, яка реалізує свої права та безпосередньо вступає в правовідносини, що виникають у зв'язку з наданням благодійної допомоги, отриманням такої допомоги для досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням отримувача благодійної допомоги. Об'єктом благодійної діяльності визнано суспільні відносини, що виникають з приводу: підтримання, відновлення та розвитку освіти й науки; фізичної культури і спорту; надання благодійної допомоги науковцям; відновлення сфери охорони здоров'я, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини; розвитку міжнародної співпраці України; сприяння та покращення соціального становища в Україні; підтримання соціально незахищених осіб з метою подолання бідності в Україні; допомоги в захисті конституційних прав і свобод суб'єктів надавачів благодійної допомоги; ліквідації наслідків стихійних лих; підтримки сфери екології, охорони довкілля та захисту тварин.

У підрозділі 2.2 «*Форми благодійної діяльності*» обґрунтовано, що формою благодійної діяльності є зовнішнє вираження діяльності благодійника, що виявляється у вчиненні певних дій, спрямованих на надання благодійної допомоги, благодійної пожертви та управління благодійними ендавментами.

Наголошено на тому, що залежно від природи та змісту благодійної діяльності, від її форми та сфери здійснення, а також напрямів надання благодійної допомоги, суб'єктів-благодійників розподілено за групами: 1) загальносоціальна (волонтерська, гуманітарна, донорська, трансплантаційна) діяльність; 2) освітньо-культурна (меценатська) діяльність; 3) релігійно-духовна (філантропічна, альтруїстична) діяльність; 4) миротворча діяльність.

Розкрито зміст форм благодійної діяльності, до яких належать: волонтерська діяльність – процес взаємодії спеціального суб'єкта (волонтерської організації чи волонтера) з об'єктом (особою, яка потребує допомоги), що здійснюється на добровільних засадах з метою поліпшення стану останнього; гуманітарна діяльність – процес взаємодії суб'єкта й об'єкта, спрямований на сприяння виживанню людини та її спільнот з метою забезпечення прав, свобод та інших інтересів людини, у сфері протидії стихійному лиху, техногенній катастрофі або збройному конфлікту й іншим надзвичайним подіям як в Україні, так і на міжнародному рівні; донорська діяльність – процес

взаємодії певних суб'єктів (донорів, реципієнтів, лікарів), що здійснюється в інтересах людини, з метою популяризації ідей благодійного донорства та здорового способу життя, лікування й трансплантації; меценатська діяльність – процес взаємодії суб'єктів, спрямований на надання добровільної, безоплатної та безкорисливої матеріальної допомоги у сфері мистецтва, науки, культури, освіти та окремим творчим працівникам для збереження, створення й розповсюдження духовних цінностей у суспільстві, сприяння розвитку творчих і духовних засад особистості; філантропічна діяльність – процес взаємодії людини та суспільства, заснований на любові та доброзичливому ставленні до людини, жертвуванні власним часом, іміджем для заступництва нужденних шляхом надання безкорисливої та безадресної допомоги, а також для поліпшення умов життя суспільства; альтруїзм – заснована на моральних та гуманістичних принципах діяльність людини, що ставить інтереси іншої людини або загальне благо вище особистих інтересів; миротворча діяльність – процес взаємодії спеціальних суб'єктів, що полягає в наданні благодійної, безкоштовної допомоги мирному населенню шляхом проведення операцій із превенції конфліктів, установа, підтримання миру, а також ужиття заходів, спрямованих на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури та цивільних інститутів країни в постконфліктний період і запобігання повторенню конфлікту. З огляду на зазначене, доведено необхідність доповнення (коригування) положень Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

У підрозділі 2.3 «Нормативно-правове регулювання благодійної діяльності в Україні» здійснено детальний аналіз нормативно-правових актів, якими врегульовано відносини у сфері благодійної діяльності.

Визначено, що система нормативно-правових актів, якими урегульовано відносини у сфері благодійної діяльності та діяльності благодійних організацій, залежно від ступеня регулювання відносин, поділяються на загальне, інституціональне та спеціальне законодавство.

Доведено, що базовий нормативно-правовий акт у сфері благодійної діяльності – Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не позбавлений правових прогалин та колізій, що спричиняє виникнення суперечностей у регулюванні відносин у досліджуваній сфері. Саме тому запропоновано внести такі зміни та доповнення до цього акта: ст. 1 доповнити визначенням поняття «благодійна допомога»; ч. 7 ст. 6 викласти в такій редакції: «У разі порушення цілей, строків та порядку використання благодійної

пожертви або її частини благодійники (здійснивши пожертву) або їх правонаступники мають право у встановленому законом порядку змінити бенефіціарів благодійної пожертви та вимагати розірвання договору про пожертву»; п. 2 ч. 1 ст. 6 викласти в такій редакції: «Договір про благодійну пожертву валютних цінностей, сума яких не перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, не підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. У разі, коли сума договору про благодійну пожертву валютних цінностей перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню»; запровадити окремі статті «Особливості публічного збору благодійних пожертв із використанням скриньок для благодійних пожертв»; «Засади реалізації державної політики у сфері благодійної діяльності»; передбачити розділ III-I «Особливості правового статусу благодійника», включивши до нього такі статті: «Права благодійника»; «Обов'язки благодійника»; «Відповідальність благодійника»; «Договір про благодійну діяльність»; «Договір про благодійну пожертву валютних цінностей», а також розділ III-II «Особливості правового статусу бенефіціара», включивши до нього такі статті: «Права бенефіціара»; «Обов'язки бенефіціара»; «Відповідальність бенефіціара».

У підрозділі 2.4 «Взаємодія публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва» розкрито питання спільної діяльності зазначених суб'єктів у сфері благодійництва. Запропоновано авторське визначення «взаємодія публічної адміністрації» та «суб'єктів благодійництва».

На підставі детального аналізу змісту та особливостей взаємодії публічної адміністрації й суб'єктів благодійництва виокремлено форми їх взаємодії, до яких належать: консультування; діалог; взаємне інформування; проведення спільних заходів; розроблення та реалізація спільних документів; створення спільних консультативно-дорадчих органів, робочих груп для вирішення необхідних питань; координація; розгляд звернень з питань здійснення благодійної діяльності.

Констатовано, що факторами, які негативно впливають на рівень взаємодії суб'єктів благодійництва та публічної адміністрації, є: недовіра суспільства та громадських організацій до державних інституцій і навпаки; неналежний обмін інформацією, що стосується сфери благодійництва, між суб'єктами благодійництва та публічною адміністрацією; обмеженість статистичної інформації; безсистемність контактів між суб'єктами благодійництва; відсутність незалежного органу з питань благодійництва; фіктивність деяких благодійників, насамперед благодійних організацій, та їх заполітизованість;

незабезпеченість участі суб'єктів благодійництва в законодавчих, фінансових та політичних рішеннях, які можуть впливати на здійснення благодійництва.

Для підвищення якості та результативності взаємодії у сфері благодійництва запропоновано забезпечити спроможність благодійників долучатися до вироблення найбільш оптимальних, реальних та ефективних рішень з питань здійснення благодійної діяльності, активне запровадження синтетичного типу діалогу між суб'єктами правовідносин у сфері благодійництва для досягнення консенсусу у вирішенні питань відповідного змісту, а також широке застосування органами державної влади й органами місцевого самоврядування заходів з координації суб'єктів здійснення благодійної діяльності для забезпечення практичної реалізації законодавчих напрацювань із цих питань, законодавче визначення обов'язку погоджувати проекти нормативно-правових актів з питань благодійництва з благодійними організаціями відповідно до статутної діяльності тощо.

Розділ 3 «Благодійні організації як суб'єкти реалізації благодійництва» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Особливості діяльності благодійних організацій»* з'ясовано природу благодійних організацій і встановлено зміст їх діяльності, у тому числі мету, ознаки, принципи, функції та сфери повноважень.

Визначено законодавче підґрунтя права людей на свободу об'єднання в різноманітні організації та види державних і громадських інституцій, в які об'єднуються особи.

Скориговано бачення мети діяльності благодійних організацій як надання матеріальної та особистої допомоги фізичним особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, та неприбутковим організаціям, територіальним громадам, будь-яким юридичним особам, що одержують допомогу для досягнення цілей благодійної діяльності, для забезпечення їх прав, законних інтересів та потреб у визначених законом сферах та в установленій законом спосіб. Запропоновано закріпити зміст мети діяльності благодійних організацій в законодавстві шляхом доповнення ст. 11 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» частиною відповідного змісту.

Виокремлено основні характерні ознаки благодійних організацій, до яких належать: 1) загальні (є елементом громадянського суспільства; є різновидом громадських об'єднань; є юридичними особами приватного права; мають невідприємницький характер, а їх

бюджет складається переважно із внесків членів організацій, пожертвувань та інших джерел; ініціатором заснування благодійної організації є дієздатні фізичні особи та юридичні особи приватного права; діяльність спрямовано на вирішення проблем не членів такої організації, а інших осіб); 2) спеціальні (є різновидом благодійника; можуть здійснювати як один, так і декілька видів благодійної діяльності, визначених законодавством; керуються як загальним законодавством, так і спеціальними нормативно-правовими актами у сфері благодійної діяльності; їх діяльність спрямовано на категорії фізичних та юридичних осіб, які мають потреби, задовольнити які не в змозі ні ці особи, ні держава; використовують соціальну ініціативу та активність осіб, які виявили бажання витратити свій матеріальний та людський ресурс для забезпечення прав, законних інтересів і потреб визначених фізичних та юридичних осіб).

Наголошується на таких функціях благодійних організацій: здійснення заходів щодо забезпечення потреб фізичних та юридичних осіб у матеріальній чи особистій допомозі, у тому числі тих, що мають забезпечуватися державою; залучення осіб до суспільно-громадської діяльності; сприяння гуманістичному розвитку суспільства; підняття рівня та якості життя людей і, відповідно, рівня держави на світовій арені; створення умов для самореалізації осіб, які займаються благодійністю, через добровільну діяльність на благо інших.

З'ясовано, що благодійні організації діють за різними напрямками в матеріальній, соціально-політичній, духовній та культурно-побутовій сферах. Під час проведення анкетування 45 % опитаних ключовою сферою діяльності благодійних організацій визначили саме соціально-політичну, 29 % – матеріальну, 19 % – культурно-побутову, і лише 7 % – духовну.

Надано пропозицію стосовно розуміння змісту поняття «благодійна організація».

У підрозділі 3.2 «*Види благодійних організацій*» проаналізовано теоретичні погляди на класифікацію благодійних організацій як логічний розподіл благодійних організацій на види з урахуванням їх найбільш суттєвих ознак для забезпечення єдиних засад ідентифікації цих організацій, систематизації інформації про їх види для подальшого використання суб'єктами права на інформацію, організації суцільного й вибіркового аналізу, зіставлення з аналогічними класифікаціями.

Запропоновано класифікацію благодійних організацій за такими критеріями: за категоріями осіб, якими вони опікуються (діяльність яких спрямовано на осіб, які мають інвалідність, ветеранів Великої Вітчизняної війни, учасників антитерористичної операції та цивільних

постраждалих, осіб похилого віку, дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді, інші пільгові категорії осіб; змішані благодійні організації); за віковою ознакою осіб, якими опікуються благодійні організації (діяльність яких спрямовано на дітей, повнолітніх осіб, та змішані); за віковою ознакою учасників (учасниками яких є повнолітні особи, повнолітні та неповнолітні особи); за ознакою статі осіб, якими вони опікуються (представницями жіночої статі, представниками чоловічої статі, представниками обох статей), членів благодійної організації (чоловічі, жіночі, змішані); за професійними ознаками членів благодійних організацій (учасниками яких є представники однієї професії та декількох професій); за порядком фінансування (які фінансуються за рахунок внесків учасників, благодійників, що не є учасниками благодійної організації, змішаного фінансування); за засновниками (засновані фізичними особами, юридичними особами, фізичними та юридичними особами); залежно від об'єкта надання благодійної допомоги (які надають благодійну допомогу фізичним особам, юридичним особам, фізичним та юридичним особам); за рівнем державного контролю (за якими здійснюється загальний та посилений державний контроль); за кількісним складом (малі, середні, великі); за організаційною формою (одиночні та які здійснюють діяльність спільно з іншими об'єднаннями); за часом існування (тимчасові та безстрокові); за характером адаптації до змін (із консервативною та гнучкою організаційною і функціональною структурою); залежно від сфер діяльності (які здійснюють діяльність у матеріальній, соціально-політичній, духовній та культурно-побутовій сферах і в декількох сферах); залежно від статусу (міжнародні та національні – всеукраїнські, регіональні, місцеві).

У результаті аналізу норм ст. 13 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» стосовно класифікації благодійних організацій за організаційно-правовими формами та змісту кожного з визначених видів автором встановлено відсутність чіткого розмежування між благодійним фондом та благодійним товариством. Для врегулювання цієї проблеми запропоновано викласти вказану статтю в такій редакції: «Стаття 13. Види благодійних організацій. 1. Благодійна організація може мати такі організаційно-правові форми: 1) благодійна установа – благодійна організація, що здійснює свою діяльність на підставі установчого акта, створена одним чи більше засновниками, що затверджує (ють) установчий акт, передають активи для досягнення цілей благодійної діяльності за рахунок таких активів та/або доходів від таких активів і не беруть участі в управлінні

благодійною установою; 2) благодійне товариство – благодійна організація, що: здійснює свою діяльність на підставі статуту; створена двома й більше засновниками, що затверджують статут, передають активи товариству для досягнення цілей благодійної діяльності та беруть участь в управлінні благодійним товариством; може мати інших учасників, окрім засновників; 3) благодійний фонд – благодійна організація, що здійснює свою діяльність на підставі статуту; створена одним і більше засновниками, що затверджує(ють) статут, можуть але не зобов'язані передавати фонду будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності; може мати інших учасників, окрім засновників; засновники та інші її учасники можуть вступати до неї та беруть участь в управлінні нею; її активи можуть формувати учасники та/або інші благодійники».

У підрозділі 3.3 «Засновники та учасники благодійних організацій» шляхом з'ясування змісту понять «засновник юридичної особи» та «учасник юридичної особи» визначено природу засновників та учасників благодійних організацій.

Доведено, що правові статуси засновників та учасників юридичних осіб не є тотожними через розбіжність цих статусів у часі, а також через відмінність у правах, обов'язках і відповідальності зазначених суб'єктів.

Виокремлено ознаки засновника юридичної особи, а саме: це фізична особа віком від 14 років, якщо це не заборонено законом або установчим документом, чи юридична особа приватного права; рішення про створення юридичної особи може прийматись як одним, так і декількома засновниками; засновник виконує обов'язки відповідно до вимог законодавства та положень установчого документа; засновник може довірити виконання своїх повноважень іншій особі, яка в законодавстві фігурує як уповноважена засновником особа. Водночас до ознак учасника юридичної особи належать такі: цей статус юридична чи фізична особа набуває або з моменту державної реєстрації юридичної особи, або з моменту вступу до юридичної особи на етапі здійснення нею діяльності; учасники юридичної особи є змінними. Під «засновником юридичної особи» запропоновано розуміти фізичну особу віком від 14 років (якщо це не заборонено законом або установчим документом) чи юридичну особу приватного права, яка приймає одноособово чи колегіально рішення про створення юридичної особи, затверджує або підписує установчий документ та виконує обов'язки відповідно до вимог законодавства і положень установчого документа, а під «учасником юридичної особи» – фізичну особу віком від 14 років (якщо це не заборонено законом або

установчим документом) чи юридичну особу приватного права, яка має права та виконує обов'язки, що передбачені змістом діяльності юридичної особи, відповідно до вимог законодавства і положень установчого документа.

Встановлено, що Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (ст. 12 і 13) містить норми стосовно засновників та учасників благодійної організації, які не узгоджуються між собою в частині визначення ролі цих суб'єктів у забезпеченні діяльності таких організацій. У зв'язку з цим, автором запропоновано до частини третьої ст. 12 цього Закону України внести зміни шляхом заміни виразів «благодійні товариства та благодійні фонди» і «благодійних товариств або благодійних фондів» на «благодійні організації» у відповідних відмінках.

Виділено загальні права й обов'язки, встановлені для засновників та учасників благодійної організації, а також спеціальні права та обов'язки окремо кожної з цих осіб, у тому числі з урахуванням виду благодійної організації.

У підрозділі 3.4 «*Органи управління благодійних організацій*» досліджено природу органів управління благодійних організацій.

Виокремлено характерні ознаки управління та запропоновано авторське визначення його поняття.

Запропоновано авторську дефініцію поняття «механізм управління». Виокремлено елементи механізму управління. Ними є: органи, документальне забезпечення та засоби.

На підставі вищезазначеного та з урахуванням специфіки діяльності благодійних організацій запропоновано таке визначення органу управління благодійною організацією: це – орган, призначений для організації діяльності цієї організації та її розвитку.

Виділено особливості та повноваження загальних зборів учасників, наглядової ради й виконавчого органу, у тому числі з урахуванням виду благодійної організації.

Досліджено процес здійснення уповноваженими органами управління благодійною організацією. На основі аналізу наявних у науковій літературі визначень категорії «процес» запропоновано розуміти її як сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій, спрямованих на найбільшу ефективність і результативність конкретної діяльності з досягнення визначеного результату, що здійснюються в межах повноважень того чи іншого суб'єкта.

Визначено триєдину структуру процесу управління благодійною організацією, складовими якої є зміст (мета, функції, методи, засоби управління), організація (прогнозування, перспективне й поточне

планування), мотивація та безпосередньо управління (координаційні та контрольні заходи).

У підрозділі 3.5 «Права та обов'язки благодійних організацій» розглянуто питання змісту прав та обов'язків цих організацій.

Сформульовано авторські дефініції «права благодійної організації» та «обов'язок благодійної організації».

Визначено загальні та спеціальні права благодійних організацій. До загальних прав належать права на недоторканність ділової репутації, на таємницю кореспонденції, вільне поширення інформації про свою діяльність та пропагування її, заснування засобів масової інформації, звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями, заявами та скаргами, одержання в установленому законодавством порядку інформації від її розпорядників, участь у визначеному законодавством порядку в розробленні проєктів нормативно-правових актів, які можуть стосуватися благодійної та іншої сумісної діяльності, проведення мирних зібрань, участь у цивільно-правових відносинах, набування майнових і немайнових прав відповідно до законодавства, участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з благодійними організаціями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності, тощо. Водночас спеціальними правами благодійних організацій є такі: самостійно та добровільно обирати сфери, види, територію, строки і бенефіціарів благодійної діяльності, здійснювати в межах своєї діяльності благодійні програми, бути бенефіціаром, надавати благодійну пожертву благодійним організаціям або іншим юридичним особам з однією чи кількома відкладальними або скасувальними обставинами, які не повинні суперечити національному законодавству чи порушувати права третіх осіб, бути засновником та учасником інших благодійних організацій, а також спілок, асоціацій, інших добровільних об'єднань, право власності та інші речові права на кошти, цінні папери, земельні ділянки, інше нерухоме та рухоме майно, а також нематеріальні активи, якщо інше не встановлено законом або установчими документами, здійснювати господарську діяльність без мети одержання прибутку, що сприяє досягненню статутних цілей, бути отримувачем гуманітарної допомоги, самостійно визначати умови оплати праці працівників та посадових осіб благодійної організації, здійснювати інші права, передбачені законодавством.

До обов'язків благодійних організацій належать виконання завдань, здійснення яких покладено в основу діяльності благодійної організації, складення й подання фінансової, статистичної та іншої обов'язкової звітності в порядку, установленому законом, забезпечення вільного доступу до своїх звітів, документів про господарську та фінансову діяльність у порядку, передбаченому законодавством, використання активів (доходів) та здійснення правочинів відповідно до вимог законодавства й мети благодійної діяльності, здійснення адміністративних витрат у розмірі не більше п'ятої частини доходу благодійної організації в поточному році, несення цивільно-правової, адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про благодійну діяльність у порядку, встановленому законом.

Розділ 4 «Особливості публічного адміністрування благодійництва» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Засоби публічного адміністрування благодійництва в Україні»* досліджено зміст засобів, за допомогою яких здійснюється публічне адміністрування національної благодійницької діяльності.

На основі аналізу наукових визначень понять «публічне адміністрування» та «правовий засіб» сформульовано авторську дефініцію засобів публічного адміністрування благодійницької діяльності.

Виокремлено та охарактеризовано такі засоби публічного адміністрування відповідної діяльності: державна реєстрація благодійної організації та державна реєстрація її припинення; акредитація представництв, філій іноземних благодійних організацій; ліцензування послуг, які надаються благодійною організацією; сертифікація послуг, які надаються благодійною організацією; стандартизація; державний контроль та нагляд за діяльністю благодійних організацій; адміністративна та інші види відповідальності.

Запропоновано розуміти звіт як документ встановленого зразка, що містить інформацію про план діяльності суб'єкта звітування та результати його виконання і подається з визначеною періодичністю уповноваженим органам для підбиття підсумків здійсненої діяльності й подальшого аналізу та прийняття відповідних рішень, а оподаткування як регламентований нормативно-правовими актами порядок справляння податків, яким визначено об'єкти оподаткування, суб'єкти відповідних правовідносин, розміри податків, порядок їх сплати тощо.

У підрозділі 4.2 «Контроль та нагляд за благодійною діяльністю» охарактеризовано такі засоби публічного адміністрування благодійної діяльності, як контроль та нагляд.

Сформульовано визначення контролю за благодійною діяльністю на підставі характерних ознак контролю, серед яких виокремлено: наявність суб'єкта й об'єкта контролю, уповноваженість суб'єкта на здійснення контролю, здійснення у визначених формах, активний характер, плановість чи позаплановість, спрямованість на перевірку суб'єктом контролю дотримання встановлених правил об'єктом контролю, зміст мети здійснення у виявленні, попередженні, припиненні та унеможливленні протиправних діянь, можливість застосування засобів впливу в разі виявлення протиправних діянь у функціонуванні об'єкта контролю. Під контролем за благодійною діяльністю запропоновано розуміти правову форму діяльності уповноваженого суб'єкта, спрямовану на перевірку дотримання суб'єктами у сфері благодійництва вимог законодавства з метою виявлення, превенції, припинення та унеможливлення протиправних діянь і застосування в разі їх виявлення відповідних засобів впливу.

Детально охарактеризовано механізм здійснення відповідного контролю органами державної влади (Верховною Радою України, Президентом України, Міністерством юстиції України, Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України), органами місцевого самоврядування та органами управління благодійними організаціями.

Визначено природу нагляду за благодійною діяльністю, а саме: нагляд за благодійною діяльністю – це правова форма діяльності уповноваженого суб'єкта, спрямованої на реалізацію заходів зі спостереження, збору, реєстрації та інших процедур стосовно інформації про роботу суб'єктів благодійної діяльності з метою з'ясування рівня відповідності її стану відповідним законодавчим вимогам.

У підрозділі 4.3 «Юридична відповідальність за порушення законодавства, яким урегульовано благодійну діяльність» розглянуто питання адміністративної та інших видів відповідальності в досліджуваній сфері.

Виокремлено такі основоположні принципи в застосуванні та реалізації відповідальності: верховенство права; законності; обґрунтованості; справедливості; невідворотності та недопустимості повторної чи подвійної відповідальності.

Охарактеризовано адміністративну, цивільно-правову, кримінальну та дисциплінарну відповідальність. Запропоновано

авторську дефініцію адміністративної відповідальності: це – відповідальність фізичних та юридичних осіб, яка настає внаслідок вчинення адміністративного правопорушення і полягає в настанні в установленому законодавством порядку для таких осіб несприятливих наслідків із метою їх покарання та забезпечення охорони прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ й організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання національного законодавства, поваги до прав, честі й гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством.

До суб'єктів відповідальності за порушення законодавства, яким урегульовано благодійну діяльність, віднесено публічну адміністрацію, благодійників (фізичні та юридичні особи, у тому числі благодійні організації), бенефіціарів, інших фізичних та юридичних осіб.

Надано пропозиції стосовно встановлення відповідальності за фіктивну діяльність громадських об'єднань (створення громадських об'єднань для прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона), надання благодійної допомоги кандидатам на пост Президента України та в депутати, урегулювання питання притягнення до відповідальності благодійних організацій.

Розділ 5 «Шляхи вдосконалення публічного адміністрування благодійництва в Україні» об'єднує два підрозділи.

У підрозділі 5.1 *«Міжнародний досвід щодо вдосконалення благодійництва»* на основі аналізу напрацювань науки права й філософії запропоновано визначення досвіду у сфері благодійництва як сукупності знань, умінь та навичок, набутих суб'єктом під час участі у правовідносинах у сфері благодійництва та під впливом факторів зовнішнього середовища.

Досліджено досвід Європейського Союзу загалом та Республіки Польща і Французької Республіки зокрема, а також Китайської Народної Республіки і Сполучених Штатів Америки у сфері благодійництва й виокремлено такі перспективні напрями розвитку відповідних правовідносин в Україні: встановлення законодавчої вимоги щодо кількісного складу членів органів управління; запровадження законодавчого обмеження щодо розмірів винагороди для учасників благодійних організацій; страхування благодійників від нещасних випадків під час здійснення благодійної діяльності; навчання благодійників із питань здійснюваної ними діяльності; відпрацювання студентами визначеної кількості годин на громадських засадах як

волонтерів для отримання диплома; перерахування підприємцями певного відсотка державних податків на благодійність; надання благодійникам грантів із державного бюджету та пільгових кредитів; укладення державних та муніципальних контрактів з благодійними організаціями; стимулювання заснування різноманітними комерційними компаніями корпоративних фондів та благодійних програм.

Визначено, що типовим для України та зарубіжних країн у сфері благодійництва є відсутність вимоги стосовно внесення при заснуванні благодійної організації мінімального капіталу, здійснення розподілу активів під час ліквідації благодійних організацій, установлення вичерпного переліку видів благодійної діяльності, передбачення права благодійних організацій на здійснення підприємницької діяльності за певних законодавчо встановлених умов, обов'язок благодійних організацій подавати фінансову звітність та здійснення відповідного аудиту.

У підрозділі 5.2 «Напрями вдосконалення благодійництва в Україні» розглянуто проблеми, що унеможливають здійснення такої діяльності на належному рівні. Визначено, що вони стосуються, зокрема, процесу формування державної політики відповідного спрямування, нормативно-правових актів у цій сфері, функціонування державних і громадських інституцій та окремих суб'єктів благодійництва, засобів та способів його здійснення й забезпечення, сприйняття благодійництва в суспільстві. Інші чинники полягають також у неналежній законодавчій регламентації; складній процедурі реєстрації благодійних організацій; непрофесійності значної частини благодійників; низькому рівні управлінської культури персоналу; непоодиноким фактам шахрайського нецільового освоєння благодійної допомоги; недовірі суспільства до благодійників; непоінформованості благодійників, бенефіціарів та публічної адміністрації з питань благодійництва; фінансово-економічній кризі в Україні; неперіоритетності благодійництва порівняно з необхідністю вирішення проблем, зумовлених військовими та окупаційними діями на Сході й Півдні України, тощо.

Враховуючи специфіку соціально-економічного розвитку держави, внесено пропозиції стосовно удосконалення державної політики в досліджуваній сфері. Зміст зазначених пропозицій полягає в необхідності: підвищення продуктивності й комунікації в колективі благодійної організації та із зовнішнім середовищем; визначення щодо органу з повноваженнями стосовно нормативно-правового, методичного забезпечення та координації діяльності державних і

громадських інституцій усіх рівнів з питань благодійництва; забезпечення постійного та змістовного навчання відповідних працівників роботі у сфері благодійництва; зняття обмеження щодо видів благодійної діяльності; чіткого законодавчого унормування процедури утворення благодійних організацій на підставі заповітів; обмеження обов'язкової кількості органів управління благодійних організацій; запровадження практики страхового забезпечення осіб, які здійснюють благодійну діяльність; повного зняття податкового навантаження у сфері благодійництва; розроблення та затвердження порядку взаємодії органів державної влади та благодійних організацій; законодавчої регламентації та активізації практики СМС-благодійності; посиленого контролю за здійсненням благодійної діяльності в частині її отримувачів; віднесення постійної діяльності окремих осіб у сфері благодійництва до трудових правовідносин; закріплення на законодавчому рівні обов'язку Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій надавати для розміщення благодійним організаціям приміщення на умовах пільгової орендної плати; запровадження законодавчої заборони щодо виселення благодійних організацій із приміщень, у яких вони здійснюють статутну діяльність; проведення інформаційних кампаній з метою популяризації благодійництва серед громадян, суб'єктів благодійництва та бізнес-структур; установаження обсягу ефірного часу на державних телеканалах для висвітлення питань здійснення благодійництва тощо.

Поряд з зазначеним, автором запропоновано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо поліпшення діяльності благодійних організацій), зміст якого містить пакет змін до Кримінального, Господарського та Бюджетного кодексів України й Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає у визначенні сутності та особливостей публічно-правового адміністрування благодійництва в Україні. Запропоновано низку наукових положень та висновків, надано тлумачення чинного національного законодавства й міжнародно-правових актів, сформульовано рекомендації щодо удосконалення публічно-правового адміністрування благодійництва в Україні. Найбільш важливими з них є такі:

1. Методологія дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні – це фундаментальне поєднання особливих способів, методів і технік, за допомогою яких здійснюється надання благодійної допомоги відповідним суб'єктам в адміністративно-правових відносинах. Класифіковано та охарактеризовано періоди виникнення, становлення і розвитку благодійництва, а саме: стародавньо-дохристиянський період (поява людства до 3000 р. до Різдва Христового); античний період благодійництва (від 3000 р. до Різдва Христового – 576 р. (зруйнування Риму); християнський період (X – XV ст.), що складається з двох етапів, а саме: князівського (800 – 1200 рр.) та релігійно-опікунського (1200 – 1400 рр.); період європейського меценатства (XV – XIII ст.); імперсько-освітянський період (XVIII – початок XX ст.); період радянської доби України (початок XX – початок XXI ст.) та української державності (початок XXI ст. – донині).

2. Доведено, що доброчинність, меценатство та філантропія є специфічними формами благодійництва як соціального явища в суспільстві. Констатовано, що благодійництво, як родова категорія стосовно до його видових форм, це суспільне явище, що полягає в добровільній безкорисливій моральній, матеріальній та організаційній допомозі нужденним, яку фізичні та юридичні особи надають на принципах верховенства права, законності, милосердя, моральності, гуманізму та взаємодопомоги у формі благодійності, меценатства та волонтерства. Основні напрями благодійництва в Україні: поліпшення матеріального становища набувачів благодійної допомоги, сприяння соціальної реабілітації малозабезпечених, безробітних, інвалідів, інших осіб, які потребують піклування; надання допомоги особам, які через фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, унаслідок соціальних конфліктів, військових дій, антитерористичних операцій, надзвичайних ситуацій, нещасних випадків; надання допомоги біженцям, особам, які потребують додаткового або тимчасового захисту та внутрішньо переміщеним особам (із зони АТО та Автономної Республіки Крим); сприяння розвитку науки, освіти, культури й реалізації науково-освітніх програм, а також програм національно-культурного розвитку та сприяння охороні й збереженню культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання; сприяння розвитку охорони здоров'я, масової фізичної культури, спорту і туризму, пропагування

здорового способу життя, а також сприяння захисту материнства й дитинства.

3. Благодійництво – це комплексний правовий інститут, що входить до галузі адміністративного права, під яким розуміється суспільне явище, яке полягає в добровільній безкорисливій моральній, матеріальній та організаційній допомозі нужденним, яку фізичні та юридичні особи надають на принципах верховенства права, законності, милосердя, моральності, гуманізму та взаємодопомоги у формі благодійності, меценатства та волонтерства.

4. Благодійна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності (безкорисливої та добровільної), що має форму психологічної та фізичної активності благодійника, спрямованої на надання благодійної допомоги у вигляді матеріальної, організаційної та іншої підтримки, а також соціальних послуг з метою поліпшення добробуту суспільства загалом та кожного окремого нужденного.

Суб'єкт благодійної діяльності – це фізична чи юридична особа, яка реалізує свої права та безпосередньо вступає у правовідносини, що виникають у процесі надання благодійної допомоги, отримання такої допомоги для досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням її отримувача. Водночас об'єктом благодійної діяльності є суспільні відносини, що виникають з приводу: підтримки, відновлення та розвитку освіти й науки; фізичної культури і спорту; надання благодійної допомоги науковцям та іншим представникам творчих процесів; відновлення сфери охорони здоров'я, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини; розвитку міжнародної співпраці України; сприяння та поліпшення соціального становища; підтримки соціально незахищених осіб з метою подолання бідності в Україні; допомоги в захисті конституційних прав і свобод суб'єктів надавачів благодійної допомоги; ліквідації наслідків стихійних лих; підтримки сфери екології, охорони довкілля та захисту тварин.

Мета благодійної діяльності – це закладена у свідомості особи позитивна поведінка, спрямована на отримання певного благого результату, що є спонукальним фактором під час здійснення благодійниками їх діяльності.

Форма благодійної діяльності – це зовнішній вияв діяльності благодійника, що полягає у вчиненні певних дій, спрямованих на надання благодійної допомоги, благодійної пожертви, управління благодійними ендаментами. Формами благодійної діяльності слід вважати: 1) волонтерську діяльність – процес взаємодії спеціального

суб'єкта (волонтерської організації чи волонтера) з об'єктом (особою, яка потребує допомоги) з метою поліпшення стану останнього; 2) гуманітарну діяльність – процес взаємодії суб'єкта й об'єкта, спрямований на допомогу виживанню людини та її спільнот, з метою забезпечення прав, свобод та інших інтересів людини у сфері протидії стихійному лиху, під час техногенної катастрофи або збройного конфлікту й іншим надзвичайним подіям як в Україні, так і на міжнародному рівні; 3) донорську діяльність – процес взаємодії певних суб'єктів (донорів, реципієнтів, лікарів), що здійснюється в інтересах людини, з метою популяризації ідей благодійного донорства та здорового способу життя, лікування й трансплантації; 4) меценатську діяльність – процес взаємодії суб'єктів, спрямований на надання добровільної, безоплатної та безкорисливої матеріальної допомоги у сфері мистецтва, науки, культури, освіти та окремим творчим працівникам з метою збереження, створення та розповсюдження духовних цінностей у суспільстві, сприяння розвитку творчих і духовних настанов особистості; 5) філантропічну діяльність – специфічний процес взаємодії людини та суспільства, заснований на любові та доброзичливому ставленні до людини, жертвуванні власним часом, іміджем для заступництва нужденних шляхом надання безкорисливої та безадресної допомоги, а також для поліпшення умов життя суспільства; 6) альтруїзм як засновану на моральних та гуманістичних принципах діяльність людини, що ставить інтереси іншої людини або загальне благо вище особистих інтересів; 7) миротворчу діяльність – процес взаємодії спеціальних суб'єктів, що полягає в наданні благодійної, безкоштовної допомоги мирному населенню шляхом проведення операцій із превенції конфліктів, установа, підтримання та будівництва миру, а також проведення заходів, спрямованих на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури й цивільних інститутів країни в постконфліктний період і запобігання повторенню конфлікту.

5. Ознаки благодійних організацій – вони є елементом громадянського суспільства; різновидом громадських об'єднань; юридичними особами приватного права; мають непідприємницький характер; ініціатором їх заснування є дієздатні фізичні особи та юридичні особи приватного права; діяльність спрямовано на вирішення проблем не членів такої організації, а інших людей; є різновидом благодійника; можуть здійснювати як один, так і декілька видів благодійної діяльності, визначених законодавством; керуються загальним та спеціальним законодавством у сфері благодійної діяльності; діяльність спрямована на категорії фізичних та юридичних

осіб, які мають потреби, задовольнити які не в змозі ні ці особи, ні держава; використовують соціальну ініціативу та активність людей.

Благодійна організація – це добровільне, самоврядне громадське об'єднання, засноване однією чи декількома соціально активними фізичними особами або юридичними особами приватного права на основі їх спільних не заборонених законом інтересів, що здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності в матеріальній, соціально-політичній, духовній або культурно-побутовій сферах з надання матеріальної та особистої допомоги фізичним особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, та неприбутковим організаціям, територіальним громадам, будь-яким юридичним особам, які одержують допомогу для досягнення цілей благодійної діяльності, з метою забезпечення їх прав, законних інтересів та потреб і без мети одержання прибутків від цієї діяльності.

Здійснено класифікацію благодійних організацій залежно від: організаційно-правової форми; категорії осіб, якими вони опікуються; вікової ознаки осіб, якими опікуються благодійні організації; учасників; статевої та професійної ознак; об'єкта надання благодійної допомоги; рівня державного контролю; кількісного складу; тривалості існування; характеру адаптації до змін; сфери діяльності.

6. Засновник благодійної організації – це дієздатна фізична особа чи юридична особа приватного права, яка приймає одноосібно або колегіально рішення про створення благодійної організації, затверджує чи підписує її установчий документ та виконує обов'язки відповідно до вимог законодавства і положень цього установчого документа, а учасник благодійної організації – фізична особа віком від 14 років (якщо це не заборонено законом або установчим документом благодійної організації) чи юридична особа приватного права, яка має права та виконує обов'язки, зумовлені змістом діяльності благодійної організації, відповідно до вимог законодавства і положень її установчого документа.

7. Органом управління благодійної організації є структурний підрозділ, призначений для координування діяльності цієї організації та її розвитку. Принципами, яких дотримуються органи управління благодійних організацій під час здійснення покладених на них повноважень, є розподіл праці, ротація кадрів, дисциплінованість, професіоналізм, компетентність, узгодженість особистих інтересів учасників з інтересами діяльності благодійної організації, справедливість, стимулювання, рівність учасників благодійної організації, стійкість складу учасників благодійної організації, єдність персоналу, авторитетність органів управління тощо.

Права благодійних організацій – це законодавчо гарантовані можливості та певні правила поведінки благодійної організації, завдяки яким вона може повною мірою реалізувати мету своєї діяльності у визначених нормах та положеннях нормативно-правових актів межах і порядку та забезпечена можливістю застосування державного примусу. У результаті розгляду особливостей діяльності благодійних організацій, норм і положень національного законодавства та установчих документів цих утворень їх права класифіковано на загальні й спеціальні. Водночас обов'язок благодійної організації – це закріплений в адміністративних нормах та положеннях різновид необхідної і належної поведінки благодійної організації в тих чи інших правовідносинах, здійснення якої забезпечує правовий порядок і гарантований передбаченою законодавством відповідальністю за недотримання відповідних законодавчих вимог.

8. Засобами публічного адміністрування благодійницької діяльності є комплекс правових інструментів та дій у межах виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері благодійництва відповідно до норм та положень національного законодавства з метою досягнення цілей благодійницької діяльності та її здійснення з урахуванням визначених вимог. Ці засоби в зазначеній сфері представлені як: 1) державна реєстрація благодійної організації та державна реєстрація її припинення; 2) акредитація представництв, філій іноземних благодійних організацій; 3) ліцензування послуг, які надає благодійна організація; 4) сертифікація послуг, наданих благодійною організацією; 5) стандартизація; 6) державний контроль та нагляд за діяльністю благодійних організацій; 7) адміністративна та інші види відповідальності.

9. Контроль за благодійною діяльністю – це правова форма діяльності уповноваженого суб'єкта, спрямована на перевірку дотримання суб'єктами у сфері благодійництва вимог законодавства з метою виявлення, профілактики, припинення та унеможливлення протиправних діянь і застосування в разі їх виявлення відповідних засобів впливу. Нагляд за благодійною діяльністю також є правовою формою діяльності уповноваженого суб'єкта, спрямованою на реалізацію заходів зі спостереження, збору, реєстрації та інших процедур стосовно інформації про роботу суб'єктів благодійної діяльності з метою з'ясування рівня відповідності її стану відповідним законодавчим вимогам.

10. Відповідальність за порушення законодавства, яким урегульовано благодійну діяльність, – це законодавчо визначені обґрунтовані й невідворотні несприятливі наслідки особистого,

майнового чи іншого характеру, які застосовують уповноважені суб'єкти до суб'єктів правовідносин у сфері благодійництва, які вчинили правопорушення чи злочини, для їх покарання та забезпечення чи відновлення порушених ними прав, свобод та інтересів.

11. У результаті дослідження міжнародного досвіду з благодійництва запропоновано запровадження в вітчизняну практику таких міжнародних заходів публічного адміністрування благодійництва: законодавчої вимоги щодо кількісного складу членів органів управління; законодавчого обмеження щодо розмірів винагороди для учасників благодійних організацій; страхування благодійників від нещасних випадків під час здійснення благодійної діяльності; навчання благодійників з питань здійснюваної ними діяльності; відпрацювання студентами визначеної кількості годин на громадських засадах як волонтерів для отримання диплома; перерахування підприємцями певного відсотка державних податків на благодійність; надання благодійникам грантів із державного бюджету та пільгових кредитів; укладання державних та муніципальних контрактів з благодійними організаціями; стимулювання заснування різноманітними комерційними компаніями корпоративних фондів та благодійних програм.

12. Взаємодія публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва – це спланований процес зв'язку публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва, що здійснюється за допомогою наявних засобів у формі співпраці та спрямований на розвиток благодійництва, з метою надання якісної та ефективної допомоги нужденним. У результаті проведеного дослідження виявлено фактори, які негативно позначаються на рівні взаємодії суб'єктів благодійництва та публічної адміністрації: це – взаємна недовіра суспільства та громадських організацій до державних інституцій; відсутність належного взаємообміну інформацією, що стосується сфери благодійництва, між суб'єктами благодійництва та публічною адміністрацією; відсутність статистичної інформації, системних консультацій із суб'єктами благодійництва; відсутність незалежного органу з питань благодійництва; фіктивність деяких благодійників, насамперед благодійних організацій, та їх заполітизованість; незабезпеченість участі суб'єктів благодійництва в законодавчих, фінансових та політичних рішеннях, які можуть впливати на здійснення благодійництва.

13. Доведено необхідність прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку

благодійних організацій» (проект цього нормативно-правового акта розроблено та представлено у додатках до дисертації).

14. У результаті аналізу нормативно-правових актів у сфері благодійництва надано конкретні пропозиції стосовно необхідності внесення змін і доповнень до Кримінального, Бюджетного та Господарського кодексів України, Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 18 липня 2007 р. № 950, Регламенту Верховної Ради України, а також прийняття постанови Уряду з питання надання благодійним організаціям фінансової підтримки за рахунок коштів державного бюджету. Проекти Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку благодійних організацій» представлено в додатках до роботи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Сербин Р. А. Благодійництво в Україні: доктринальне адміністративно-правове дослідження : [моногр.] / Р. А. Сербин. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 428 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Сербин Р. А. Природа піклувально-освітнянського та приватно-громадського періоду розвитку благодійництва в Україні / Р. А. Сербин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Спеціальний випуск. Т. 3. – С. 74–78.

3. Сербин Р. А. Зарубіжний досвід правового регулювання благодійної діяльності та можливість його застосування в Україні / Р. А. Сербин // Митна справа. – 2014. – Спецвипуск. – С. 257–263.

4. Сербин Р. А. Історично-правова характеристика благодійництва в Україні / Р. А. Сербин // Науковий вісник академії муніципального управління. Серія «Право». – 2014. – Вип. 1. – С. 36–42.

5. Сербин Р. А. Адміністративно-правове регулювання благодійної діяльності в Україні / Р. А. Сербин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – № 5–2. – Т. 2. – С. 115–119.

6. Сербин Р. А. Природа принципів благодійництва в Україні / Р. А. Сербин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – № 11. – Т. 1. – С. 112–116.

7. Сербин Р. А. Феномен понять «благодійність» та «благодійницька діяльність» / Р. А. Сербин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – № 12. – Т. 1. – С. 112–115.

8. Сербин Р. А. «Благодійна діяльність» та «меценатство»: співвідношення понять в науці та законодавстві / Р. А. Сербин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – № 29-2. – Т. 1. – С. 85–88.

9. Сербин Р. А. Правова характеристика ознак благодійних організацій як суб'єктів благодійництва / Р. А. Сербин // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 1. – С. 46–52.

10. Сербин Р. А. Феномен понять «засновники» та «учасники» благодійних організацій / Р. А. Сербин // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 2. – С. 58–64.

11. Сербин Р. А. Зміст діяльності засновників та учасників благодійних організацій / Р. А. Сербин // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». – 2015. – Вип. 2. – С. 179–186.

12. Сербин Р. А. Благодійні організації: їх види та класифікація / Р. А. Сербин // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3–2 – С. 68–73.

13. Serbin R. A. The performance of charitable organization / R. A. Serbin // Visegrad journal on human rights (Республіка Словаччина). – 2015. – № 3. – Р. 50–59.

14. Сербин Р. А. Перспективы развития национального благотворительности / Р. А. Сербин // Право и Политика : науч.-метод. журн. (Республіка Киргизія). – 2015. – № 3. – С. 68–74.

15. Сербин Р. А. Природа ответственности за правонарушения в благотворительной деятельности / Р. А. Сербин // Право и Политика : науч.-метод. журн. (Республіка Киргизія). – 2015. – № 4. – С. 42–48.

16. Serbin R. A. Administrative and legal description of the religious trustees and european privateperiod of philanthropy in Ukraine / R. A. Serbin // Visegrad journal on human rights (Республіка Словаччина). – 2015. – № 4. – Р. 43–48.

17. Сербин Р. А. Особливості співвідношення детермінантів «благодійництва» та «філантропії», «спонсорства» та «меценатства» / Р. А. Сербин // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – № 4. – С. 245–257.

18. Serbin R. A. Contents features and forms of interaction public administration and philanthropist / R. A. Serbin // *Visegrad journal on human rights* (Республіка Словаччина). – 2015. – № 5. – Р. 70–79.

19. Сербин Р. А. Особливості здійснення контролю та нагляду за благодійною діяльністю / Р. А. Сербин // *Порівняльно-аналітичне право* : Електронне видання. – 2015. – № 6. – С. 166–169 http://www.pap.in.ua/6_2015/50.pdf.

20. Сербин Р. А. Історико-правові аспекти розвитку благодійної діяльності / Р. А. Сербин // *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. – 2015. – Т. 15. – С. 321–327.

21. Сербин Р. А. Права та обов'язки благодійної організації як суб'єкта адміністративних правовідносин / Р. А. Сербин // *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. – 2015. – Т. 16. – С. 123–129.

22. Сербин Р. А. Природа освітньо-культурної та духовно-релігійної форм благодійної діяльності / Р. А. Сербин // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. – 2015. – № 18. – С. 78–83.

23. Сербин Р. А. Органи управління та процес управління благодійною організацією / Р. А. Сербин // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. – 2015. – № 35–2. – Т. 1. – С. 85–88.

24. Сербин Р. А. Теоретико-правові засади поняття благодійної діяльності / Р. А. Сербин // *Актуальні проблеми держави і права*. – 2015. – № 75. – С. 426–430.

25. Сербин Р. А. Адміністративно-правова характеристика загальносоціальних форм благодійної діяльності / Р. А. Сербин // *Підприємництво, господарство і право*. – 2016. – № 1. – С. 66–70.

26. Сербин Р. А. Особливості методології дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні / Р. А. Сербин // *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* – 2016. – № 1. – С. 245–257.

Тези доповідей на науково-практичних конференціях:

27. Сербин Р. А. Тенденції розвитку аспірантури в Україні / Р. А. Сербин // *Публічне адміністрування в сфері органах внутрішніх справ : матеріали круглого столу* : зб. наук. праць (м. Київ, 14 трав. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 341–342.

28. Сербин Р. А. Деякі підходи до визначення поняття «благодійництва» / Р. А. Сербин // *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : тези доп. наук.-

практ. конф. (м. Київ, 26 берез. 2015 р.) / [ред. кол. В. В. Черней, О.М. Джужа, В. В. Василевич та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 232–234.

29. Сербин Р. А. Форми благодійної діяльності в Україні / Р.А. Сербин // Стан, проблеми та перспективи сучасної юриспруденції України в умовах євроінтеграції: правові та суспільні аспекти : матеріали підсумкової наук.-теорет. Інтернет-конф. (м. Київ, 23 квіт. 2015 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ. – 2015. – С. 16–17.

30. Сербин Р. А. Функції благодійної діяльності у суспільстві: основні принципи / Р. А. Сербин // Юридична психологія в Україні: здобутки та перспективи. Т. 2 : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 квіт. 2015 р.) / [ред. кол. В. В. Черней, М. В. Костицький, О.І. Кудерміна та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 79–81.

31. Сербин Р. А. Нецільове використання благодійних внесків: нормативно-правовий аспект / Р. А. Сербин // Актуальні питання виявлення, досудового розслідування та запобігання корупційним правопорушенням : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 24 квіт. 2015). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 97–98.

32. Сербин Р. А. Мета благодійної діяльності / Р. А. Сербин // Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права : тези доп. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 30 квіт. 2015 р.) / [ред. кол. : В. В. Черней, І. Г. Галдецька та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 151–153.

33. Сербин Р. А. Теоретико-практичні аспекти взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва / Р. А. Сербин // Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ : матеріали круглого столу (м. Київ, 14 трав. 2015 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 88–90.

34. Сербин Р. А. Покращення умов для благодійної діяльності внаслідок останніх змін законодавства України / Р.А. Сербин // Актуальні правові питання сьогодення в умовах євроінтеграції України : матеріали загальноакад. підсумк. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 15 трав. 2015 р.) – Київ : Нац. акад. внутр. справ. – 2015. – С. 8–10.

35. Сербин Р. А. Теоретичні засади до визначення інституту благодійництва / Р. А. Сербин // Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення (м. Київ, 18–19 черв. 2015 р.). – Київ : Наук.-дослід. ін-т публічного права, 2015. – С. 34–37.

36. Сербин Р. А. Критерії оцінки благодійності громадськістю, ЗМІ та державними органами / Р. А. Сербин // Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням : матеріали круглого столу (м. Київ, 24 черв. 2015 р.) / [ред. кол. С.С. Чернявський, М. М. Алексійчук, О. В.Хуторянський та ін.]. – Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2015. – С. 205–206.

37. Сербин Р. А. Основні тенденції щодо феномена «добročинність» / Р. А. Сербин // «Integrarea Republicii Moldova i Ucrainei în UE : Aspectul juridic», conferință internațională tiinifico-practică (2015 ; Chiinău). Conferina internațională tiinifico-practică «Integrarea Republicii Moldova i Ucrainei în UE : Aspectul juridic», 6–7 noiem. 2015, Chiinău / com. org.: V. Vujor (preedinte) [et al.]. – Chiinău : S. n., 2015 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – P. 94–97.

38. Сербин Р. А. Учасник та засновник благодійної організації: співвідношення понять / Р. А. Сербин // Наукові дослідження сучасного законодавства України – прогрес юридичної науки XXI століття (м. Київ, 25–26 черв. 2015 р.). – Київ : Наук.-дослід. ін-т публічного права, 2015. – С. 34–36.

39. Сербин Р. А. Природа публічної адміністрації та її роль в адмініструванні благодійництва / Р. А. Сербин // Пріоритетні проблеми реформування системи законодавства України (м. Київ, 23–24 лип. 2015 р.). – Київ : Наук.-дослід. ін-т публічного права, 2015. – С. 56–58.

АНОТАЦІЯ

Сербин Р. А. Публічно-правове адміністрування благодійництва в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2016.

У дисертації здійснено комплексне та системне дослідження публічно-правового регулювання благодійництва в Україні. Проаналізовано методологію дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні. Розкрито генезис становлення та розвитку цього інституту й еволюцію теоретичних підходів до сутності детермінанти «благодійництва». Охарактеризовано контроль та нагляд за благодійною діяльністю, адміністративну й інші види відповідальності за порушення відповідного регулятивного законодавства. Розглянуто міжнародний досвід публічного адміністрування благодійництва, його спільні та відмінні риси з

державною політикою, законодавством і практикою на національному рівні.

Ключові слова: благодійництво, інститут благодійництва, благодійна діяльність, форма, право, учасник, засновник, орган управління, благодійна організація, механізм управління, засіб публічного адміністрування, контроль, нагляд, відповідальність.

АННОТАЦІЯ

Сербин Р. А. Публично-правовое администрирование благотворительности в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2016.

Определено, что благотворительность – это комплексный правовой институт, который входит в отрасль административного права. Обосновано, что комплексный правовой институт благотворительности – это общественное явление, которое заключается в добровольной бескорыстной моральной, материальной и организационной помощи, которую физические и юридические лица оказывают на принципах верховенства права, законности, милосердия, нравственности, гуманизма и взаимопомощи в форме благотворительности, меценатства и волонтерства. Доказано, что формой благотворительной деятельности является внешнее проявление деятельности благодетеля, которая заключается в совершении определенных действий, направленных на оказание благотворительной помощи, благотворительного пожертвования, управление благотворительными эндаументами. К формам благотворительности относятся волонтерская, гуманитарная, донорская, меценатская, филантропическая, миротворческая деятельность, а также альтруизм. Детально исследованы вопросы практических и правовых аспектов взаимодействия публичной администрации и субъектов благотворительности. Рассмотрены факторы, негативно влияющие на результативность взаимодействия указанных субъектов.

Исследовано содержание и особенности деятельности благотворительных организаций, в том числе цель, признаки, принципы, функции этих организаций, сферы их деятельности, права (общие и специальные) и обязанности. Внесено предложение по определению благотворительной организации. Приведена классификация благотворительных организаций по ряду критериев. Исследованы особенности административно-правового статуса

учредителей и участников благотворительных организаций. Внесено предложение относительно содержания и объема понятий «основатель благотворительной организации» и «участник благотворительной организации».

Особое место в работе отведено публичному администрированию благотворительности. Предложено авторскую дефиницию понятия «средства публичного администрирования благотворительной деятельности». К таким средствам относятся: государственная регистрация благотворительной организации и государственная регистрация ее прекращения; аккредитация представительств, филиалов иностранных благотворительных организаций; лицензирование и сертификация услуг, которые предоставляет благотворительная организация; стандартизация; государственный контроль и надзор за деятельностью благотворительных организаций; административная и другие виды ответственности. Учитывая особую значимость двух последних средств, их содержание и признаки исследованы более детально.

Отдельно изучен опыт нескольких развитых государств мира в сфере благотворительности, установлены общие и отличительные с Украиной черты администрирования исследуемой сферы, выделены из международной практики факторы влияния на эффективность и результативность благотворительности.

Аргументировано возможность сокращения в Украине в результате соответствующих законодательных изменений круга органов управления благотворительной организацией, ограничения размеров вознаграждения для ее участников и введения страхования благотворителей от несчастных случаев во время осуществления благотворительной деятельности. Также предложено предусмотреть финансирование деятельности благотворительных организаций за счет средств государственного бюджета. Предложены авторские определения понятий: «благотворительность», «форма благотворительной деятельности», «основатель благотворительной организации», «участник благотворительной организации», «средства публичного администрирования благотворительной деятельности», «регистрация благотворительных организаций», «контроль за благотворительной деятельностью», «надзор за благотворительной деятельностью», «ответственность за нарушение законодательства, которым урегулирована благотворительная деятельность», «опыт в сфере благотворительности».

Ключевые слова: благотворительность, институт благотворительности, благотворительная деятельность, форма, право,

участник, основатель, орган управления, благотворительная организация, механизм управления, средство публичного администрирования, контроль, надзор, ответственность.

SUMMARY

Serbyn R. Public law administration of charity in Ukraine. – *Manuscript.*

Dissertation for Doctor of Juridical Sciences degree in speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2016.

This dissertation contains the integrating and systematic research of public law administration of charity in Ukraine. Research methodology of public law administration of charity institute in Ukraine has been analyzed. Control and supervision of charity as well as administrative and other kinds of responsibility for violation of legislation which regulates such activity have been characterized. The international experience of public law administration of charity has been considered along with its common and different features to government policy, legislation and national practice.

Key words: charity, charity institute, charity activity, form, law, participant, founder, body of management, charitable organization, management mechanism, measure of public administration, control, supervision, responsibility.